

Kokemuksia vapaan sivistystyön hanketyöstä Pohjois-Karjalassa

Elämää suomalaiskylissä

"Pelkän tiedon tarjoaminen ei ratkaise ongelmia. Pitää syntyä tahto. Kehittämistyön on oltava hauskaa."

Suomen maaseutu on kokenut monta murrosta. Kaikki ovat jättäneet jälkensä. Ehkä pahiten maaseudun henkistä ilmapiiriä on ravistellut ja ravistelee sopeutuminen EU-kulttuuriin. Maaseutu tyhjenee, palvelut häviävät, perinteinen maa- ja metsätalous ovat joutuneet tarkastamaan tuotanto- ja toimintatapaansa. On tuotettava enemmän, puhtaammin, halvemmalla. Samalla on etsittävä uusia tuotannon alueita, kehitettävä ja opittava markkinoimaan niitä.

Kyläkään ei ole entisensä. Entiset vilkkaat, peruspalvelut tarjonneet lukuisten yhdistysten kylät, (asukasmäärältään usein 500 henkeä) ovat tyhjentyneet. Kyläkoulu on lakkautettu, kauppa on lopetettu, terveystalo suljettu. Nyt kylissä on kenties 150 asukasta, jotka koettavat toimia kai-

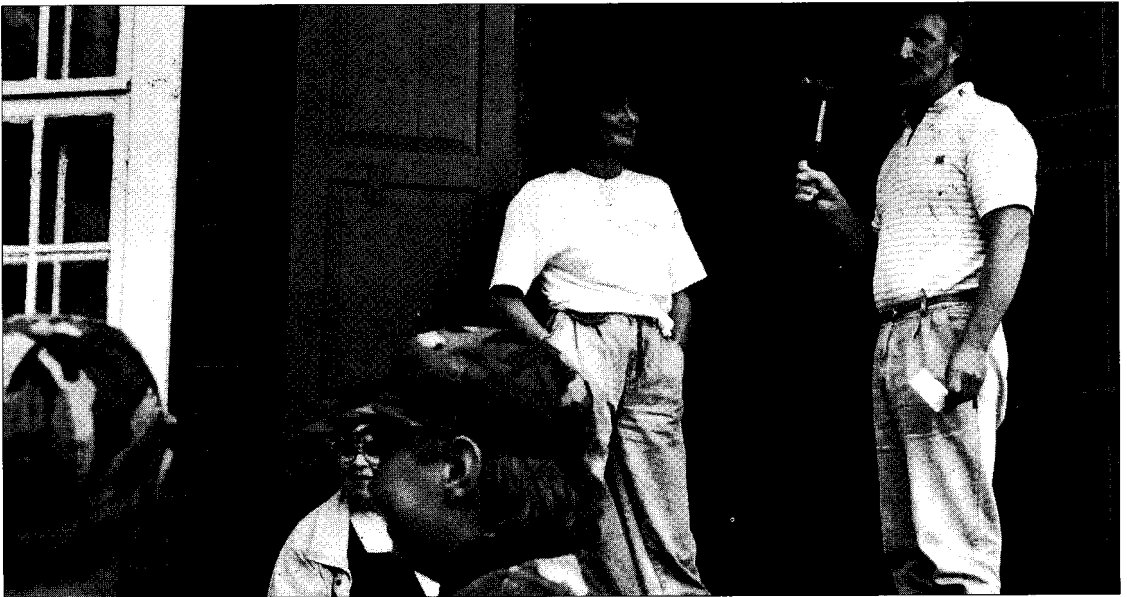
kissa jäljelle jääneissä 10 yhdistyksessä ja kunnostaa rappiolle päässyttä seurantaltoa. Onneksi tämä kuvaus ei sovi kaikkialle.

Kylätoimikunnat nousivat 70-luvulla osittain korvaamaan vanhoja kuihtuneita yhdistyksiä ja luomaan uutta henkeä. Joissakin kylissä kylätoimikunnat toimivat yhdistysten yhteistyöelimenä. Voidaan jopa puhua kylätoiminta-aatteen ta.

TULEVAISUUSVERSTAS TYÖKALUKSI

Maaseudun Sivistysliitossa herättiin huomamaan, etteivät perinteiset työmuodot, lyhytkurssit ja opintokerhot pelkästään riittäneet auttamaan maaseudun ihmistä arkielämän murroksessa. Jotain uutta tai vanhan kirkastamista tarvittiin. MSL pikakoulutti henkilökuntaamme vuonna 1993 tulevaisuusverstaas-yhteisökehiti-

Huutokauppa, kirpputori ja orjahuutokauppa Lipinlahdessa Nurmeksessa

tämismallin käyttämiseen. Päätin kokeilla verstasmenetelmää kylätoiminnan kehittämisen välineenä. Halukkaiksi kyliksi löytyivät Kiihtelyvaaran Huhtilampi ja Pyhäselän Vehkapuro. Mukaan tuli tulevaisuusverstaita paljon vetänyt *Kai Vaara* Tampereen yliopistosta.

Kokemukset rohkaisivat. Molempiin kyliin valmistui kyläläisten tekemät kehittämissuunnitelmat, joitten toteuttamiseen ryhdyttiin innolla. Vanhoihin työmuotoihin nähden uudistumista on avoimuus ja vapautuminen jäsenjärjestösidonnaisuudesta sekä yhteistyö muiden maaseudulla toimivien neuvonta- ja yhteistyö- ja palveluorganisaatioiden kanssa. Jäsenjärjestöille on myös ja heidän kanssaan kehitetty paremmin tähän aikaan soveltuvaa, laaja-alaisempaa koulutusta.

MIELIKUVITUKSEN VERSTAAN KAUTTA KONKREETTISEEN KEHITTÄMISEEN

Tulevaisuusverstas toteutetaan kolmessa tai neljässä jaksossa. Osallistujien luovuus ja osaminen vapauttavat yhteisen suunnitelman tai ohjelman tekemiseen. Viimeisessä vaiheessa on paluu mielikuvituksesta arkeen, jolloin kehittämissideat konkretisoidaan kylän tai yhteisön kehittämishankkeeksi. Siitä kehittämistyö sitten alkaa.

Olen käyttänyt tulevaisuusverstasta yli 30:ssä kehittämishankkeessa. Kokeilua seurasi Maaseudun kulttuuriprojekti. Siinä oli mukana neljä kylää Mikkelin ja Pohjois-Karjalan lääneistä. Verstasmenetelmä oli edelleen työvälineenä. Sen ryhdyttämänä selvitimme tehostetun kylien kulttuuritoiminnan vaikutuksia sekä sitä, millaisilla tukitoimilla saadaan paras ja pitkäaikaisin tulos. Vaikutuksia tarkastellessa vahvistui todeksi vanha viisaus: Mahdollisimman pitkälle itsetehtynä, omiin ideoihin ja innostukseen perustuvana syntyy parhaat saavutukset, joihin on myös helpoin sitoutua. Itseensä luottaminen, terve itsetunto, myönteisyyden merkitys, luovuuden kaivaminen esiin ja toimiminen yhdessä ovat edelleen kantavia peruspilareita. Näitä asioita ei yleensä opeteta koulussa, eikä korosteta internet-tietovirroissa.

Maaseudun kulttuuriprojekti osoitti, että jo pienelläkin ulkopuolisella panoksella, oikeaan kohteeseen ja aikaan tehtynä, saadaan suuria aikaan. Projektin kautta opittiin yhteistyön tärkeyttä ja muotoja, opittiin arvostamaan omaa kylää, sen kulttuurituotteita sekä suunnittelemaan kylän kehittämistä pitkäjänteisesti. Opittiin, että

pahimmat kehittämisen esteet ovat korvien välissä ja että tulevaisuutta voi ohjata. Ajatus kiteytettiin lauseeseen: "Tulevaisuus on tehtävä."

Millaisia tehtäviä kylätoimikunnalle työskentelyn alussa asetettiin?

1. Kylätoimikunta edistää asukkaiden kaikenpuolista viihtyvyyttä ja itsensä toteuttamista yhdessä muiden kylällä toimivien yhdistysten ja yhteisöjen kanssa.
2. Kylätoimikunta toimii kyläläisten eräänlaisena etujärjestönä ja puolestapuhujana.
3. Kylätoimikunta toimii aktiivisesti kylän elinkeinollisten tavoitteiden suunnittelemiseksi ja saavuttamiseksi.
4. Kylätoimikunta yhdistää kyläläisiä, vastaa kyläläisten ylläpidosta, yhteenhiileen puhaltamisesta ja kylän yhteisen unelman kirkastamisesta.

Vaativia tehtäviä. Ei ole ollenkaan ihme, että Suomen kylätoimintaliike on saanut kansainvälistä tunnustusta toiminnastaan.

Millaisia asioita kylissä sitten hankkeen aikana tehtiin? Usein toiminta alkoi henkisen ilmapiirin kohentamisella. Alettiin suunnitella jotakin kylätapahtumaa tai tilaisuutta, jolla kyläläisiä saataisiin kokoon. Samalla saattoi käynnistyä monen vuoden tauon jälkeen näytelmätoiminta tai vastaava. Konkreettisina tuloksina, joista jäi jälkeä, voi esittää seuraavan esimerkkiluettelon:

Rakennettiin pienvenelaituri, kunnostettiin uimarantaa, tehtiin rantojen ja tienvarsien maisemointia, rakennettiin jääkiekkokaukalo, lentopallokenttä, jalkapallokenttä, parkkipaikka, kunnostettiin seurantaloa sisältä ja päältä. Tehtiin aloitteita teiden oikaisusta, päällystämisestä, liittymistä ja siltojen rakentamisesta. Seurantaloon tai kyläkoulun toiminnan monipuolistaminen oli usein esillä. Selvitettiin palvelujen tuottamiseen, yrittämiseen liittyviä esteitä ja etsittiin niihin ratkaisuja. Kyläkaupan ja koulun kuolema olivat vakavia käsiteltäviä aiheita.

Tehtävää oli ja on paljon. Todettiin, että jos kylälä riittää innostusta ja pitkäjänteisyyttä, kylän sisällä ja sen ulkopuolella, saadaan paljon aikaan. On asioita, jotka voidaan hoitaa heti. On asioita, jotka vaativat pitempää valmistelua, ja asioita,

joita pitää määrätietoisesti edistää ja toimia niiden toteutumisen puolesta.

Merkittävä havainto verstastyön kautta saadusta kylätoiminnasta on se, että harrastavat (esimerkiksi teatteritoimintaa ylläpitävät), juhlija järjestävät ja myönteisesti tulevaisuuteensa suuntautuvat kylät saavat paljon enemmän aikaan. Pelkän tiedon tarjoaminen ei ratkaise ongelmia. Pitää syntyä tahto. Kehittämistyön on oltava hauskaa.

KONTIOLAHDEN KAIKKI KYLÄT MUKAAN

Tulevaisuusverstaan käyttäminen kylien kehittämisessä sai niin paljon julkisuutta, että Kontiolahden kylissä ollut *tietotupahanke* ja sen vetäjä *Hannu Ryhänen* toivoi verstasta välineeksi Kontiolahdelle. Kunnalta saatiin asiaan täysi siunaus. Käynnistettiin tulevaisuusverstaan markkinointi. Osallistumiselle keksittiin hyvät porkkanat ja laadittiin aikataulu työskentelylle. Kylät saivat käytännön järjestelyihin rahaa 500 mk/ kylä. Kevään 1993 aikana toteutettiin tulevaisuusverstaas yhdeksässä Kontiolahden kylässä. Kyläverstaaiden jälkeen tehtiin vielä urheiluseurojen yhteistyön parantamiseen tähtäävä seuraverstaskierros. Myöhemmin vuosien 1994-97 aikana käytiin tulevaisuusverstaalla läpi loputkin Kontiolahden kolme kylää.

Kontiolahden kokemukset olivat erittäin hyvät. Kylien innostamisessa käytettiin apuna kiertävää teatteriesitystä, jonka MSL:n Pohjois-Karjalan aluejärjestö oli tuottanut ja läänin taidetoimikunta tukenut. Myöhemminkin tuotettiin näytelmä palvelemaan seurojentaloja ja kyliä. Sitä tuki puolestaan Pohjois-Karjalan Liitto.

Kontiolahden kylätoiminta viriäytyi. Löytyi uusia yhteistyökumppaneita, suhde kuntiin selkeytyi ja jämaköityi. Käynnistyneen yhteistyön pohjalta syntyi Suomen ensimmäinen koko kunnan aluetta käsittävä kylien kehittämisosuuskunta. Syntyi myös kylien yhteisiä hankkeita, joille ollaan nyt etsimässä mm. Leader-rahoitusta. Luetelo pienistä ja suuremmistakin asioista, jotka tehtiin tai toteutuivat, on pitkä. Ne olivat hyvin paljon samantyyppisiä asioita kuin maaseutukulttuuriprojektissa.

Maaseudun Sivistysliitto on ollut jatkossakin yhteistyössä vanhojen verstaskyliensä kanssa henkisen hyvinvoinnin, kulttuuripalvelujen ja koulutuksen kysymyksissä.

KYLÄTOIMIJAHOULUTUSTA

MSL on Pohjois-Karjalassa osallistunut myös kylätoimijakoulutuksen järjestämiseen joko yksin tai yhteistyössä toisten maaseudun kehittäjätoimijoiden kanssa, esimerkiksi Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskuksen Mikkelin yksikön sekä paikallisten kansalaisopistojen ja kylätoimikuntien yhteistyöelinten kanssa.

Koulutuksessa alkoi uusi vaihe, kun viime vuonna kokeiltiin kylätoimijakoulutusta tulevaisuusverstasmenetelmää käyttäen. Siinä on tarkoituksena kouluttaa kylien edustajia viiden päivän aikana, neljässä jaksossa. Jaksojen välillä koulutukseen osallistuvat vetävät kylissään omat kehittämisverstaansa. Työskentelyn lopputuloksena valmistuu kylien omat kehittämisohjelmat. Niiden pohjalta voidaan vuorostaan tehdä vaikka kuinka vaativia hankesuunnitelmia.

Koulutusta kokeiltiin viime vuonna Juuan kunnassa. Menestys oli niin hyvä, että koulutusta päätettiin jatkaa Outokummun ja Nurmeksen kaupungeissa kuluvan vuoden aikana. Koulutukseen kytketään myös hanke- ja Leaderkoulutusta. Koulutuksen pääpaino on lisätä tiedollisia ja toiminnallisia valmiuksia. Erityisesti lisätään henkistä kanttia ja rohkeutta tarttua kehityksen ohjaksiin.

MAASEUDUN KULTTUURI- YMPÄRISTÖPROJEKTI

Maaseudun muutos näkyy ihmisten elämäntavan ja ammattien lisäksi myös kulttuuriympäristössä. Vanhat perinteiset viljely- ja kylämaisemat muuttuvat. Niitä metsitetään, ne pusi-koituvat, rakennukset rapistuvat. Uusia asuin- ja tuotantolaitoksia rakennetaan. Ne eivät aina sovi vanhaan maisemaan eivätkä ne kunnioita maiseman luonnetta. Tämän ovat huomanneet monet viranomais- ja järjestötahot. Kulttuuriympäristön suunnittelua ja hoitamista tuetaan ja maiseman sekä sen historian arvoista keskustellaan ja järjestetään koulutusta.

Maaseudun Sivistysliitossa on kysymykseen myös herätty, sillä kysymys on maaseudun perusarvoista, luonnon ja ympäristön huomioonottamisesta ja ihmisen suhteesta siihen. Käynnistimme vuonna 1995 Pohjois-Karjalassa alueellisen kulttuuriympäristöprojektin. Tuotimme kylien asukkaita palvelemaan erityisen kulttuuriympäristön hoitoon perehdyttävän työkansion, "kyläkan-

Mielenosoitusko? Ei ihan ta-
vanomainen, vaan Tohmajärven
Akkalan kylän VAUVANÄYTTE-
LYN kulkuel!

nestyksellisesti Pohjois-Kar-
jalassa ja lupauksia antavasti
Satakunnassa. Hankkeessa
mukana olleet pitivät sitä
joustavuutensa ja työskente-
lytapansa puolesta mittati-
laustyönä tämän ajan kou-
luttautumistarpeeseen. Rau-
tainen juttu, sanottiin kritii-
kissä. Ideat, jotka syntyivät,
olivat osallistujien omia ja
liittyivät todelliseen elä-

sion”. Toiminta on laajentunut vuonna 1996 koko
valtakuntaa koskeväksi toiminnaksi. Hanke kä-
sittää luentoja, lyhytkursseja, materiaalin tuotta-
mista, erilaisiin hankkeisiin osallistumista. Kaiken
työskentelyn pohjana on verkostoituminen mui-
den maakunnissa toimivien tahojen, kuten maa-
seutukeskusten, metsäkeskusten, ympäristökes-
kusten, maaseutuelinkeinopiirien ja alan oppilai-
tosten kanssa. Yhteistyötä on tehty myös kuntien
maaseutu-, kulttuuri- ja ympäristötoimistojen
kanssa.

Toiminnan tavoitteena on käynnis-
tää keskustelua ja aktiivista toimintaa kylissä
oman kulttuuriympäristön hoitoon. Näin uskom-
me lisäävän asukkaiden yhteishenkeä, kotiseu-
tutietoisuutta ja sen arvostamista sekä paranta-
van maaseudun vetovoimaisuutta. Kylän mennei-
syydestä voi löytyä tulevaisuuden kehittämistyön
veturi ja maiseman voi muuttaa myös markoiksi.

“ORAS”-KOULUTUSPROJEKTI

Maaseudun ongelmat ovat moninaisia. Ne
ovat rakenteellisia, henkisiä ja kulttuurisia.
Murros vaatii tulkkinsa ja uusia toimintatapoja.
Työkollegani Päivi Rönni oli synnyttämässä Sa-
takunnassa ja Pohjois-Karjalassa muutoksen hal-
lintaan valmentavaa kouluttautumishanketta
ORAS.

Henkisten voimavarojen vahvistamisella ja
henkilökohtaisen osaamisen monipuolistamisella
käynnistynyt pilottihanke tähtäsi maaseudun muu-
tosagenttien kouluttamiseen. Ideasta hankkeeksi
etenävää itseohjautuvaa koulutusta kokeiltiin me-

mään. Niistä tehtiin rahoituskelpoisia hankesuun-
nitelmia. Pidän koulutuksen toteutukseen osal-
listuneena Orasta yhtenä parhaista MSL:n,
MTK:n, Maaseutukeskusten ja OKO:n yhdessä
toteuttamista koulutuskokeiluista. Toivottavasti
Oras saa elää.

ONKO VAPAA SIVISTYSTYÖ PUDONNUT KEHITYKSEN KELKASTA?

Olen edellä kertonut muutamia esimerkkejä
järjestöni vapaan sivistystyön nykypäivän
tehtävistä. Kokemus on osoittanut, että meitä tar-
vitaan. Vaikka olenkin keskittynyt esimerkeissä
maaseutuun ja kyliin suunnattujen hankkeiden
esittelyyn, vastaavaa tapahtuu myös kaupungeissa.
Toivoisin, että opetushallituksemme ekonomit, so-
siologit ja pedagogit näkisivät jatkossakin työm-
me arvon ja sen rikkauten, minkä tuomme mo-
derniin aikuiskoulutuksen ja kulttuurin kentään.

Markku Sivonen